

KRZYSZTOF WOJCIECHOWSKI

FILOZOFIA W DOBIE PRZEMIAN

W czasach przełomu często słychać utyskiwania, iż filozofia nie nadąża za tempem zmian. Utyskujący nie do wszystkich filozofii mają oczywiście żal, lecz tylko do tych, które mają aspiracje do dawania diagnozy życia społecznego, prognozowania przyszłości bądź przebudowywania społeczeństwa. Siłą więc rzeczy obiektem narzekań jest głównie marksizm. Lecz presja opinii ożywia aktywność intelektualną. W ostatnim czasie daje się zauważyć w filozofii marksistowskiej wzmożony ruch ku uwspółcześnieniu myślenia i zmniejszeniu rozziemu między teorią i rzeczywistością.

Jednym z objawów owego ruchu była polsko-radziecka konferencja filozoficzna poświęcona tematowi: *Nowe myślenie i nowe działanie. Filozofia Rewolucji Październikowej—Pierestrojka i Odrodzenie*. Otrzymała się ona w Warszawie, w dniach 22—25 października 1987 roku, a *spiritus movens* całego przedsięwzięcia był prof. Janusz Kuczyński reprezentujący „Dialectics and Humanism” oraz *Program Filozofii Pokoju*. Celem konferencji było wyjawienie głównych aporii w rozwoju marksizmu rozumianego jako źródło koncepcji społeczeństwa socjalistycznego, wskazanie sposobów przewyciężenia tych aporii oraz porównanie stanu teorii w Polsce i ZSRR.

Ten ostatni cel udało się zrealizować najlepiej. W konferencji uczestniczyło wielu eksponowanych filozofów radzieckich. Był wśród nich prof. W. Siemionow redaktor naczelny „Woprosów Filozofii”, który mówił o *pierestrojce* jako kontynuacji Rewolucji Październikowej, byli członkowie Akademii Nauk ZSRR: prof. Nowikowa (*Wielka Rewolucja Październikowa i duchowe odnowienie społeczeństwa*), prof. K. D o ł g o w (*Geneza koncepcji powszechnego pokoju*), prof. W. G o t t (*Nowy sposób rozwiązywania historycznego zadania*), prof. L. B u j e w a (*Człowiek — najwyższa wartość i największe bogactwo duchowe socjalizmu*) oraz inni. Ze strony polskiej wystąpienia mieli m. in. profesorowie: M. Fritzhand, J. Kuczyński, A. Grzegorzczuk, J. Rudniański, T. P ł u - ż a n s k i. W sumie wygłoszono ponad trzydzieści referatów. Zebrane one były w następujące grupy tematyczne: *Historyczne przesłanki pierestrojki*

i odrodzenia socjalizmu; Filozoficzne przesłanki pierestrojki i odrodzenia socjalizmu; Nowe myślenie; Nowe działanie; Imperatyw nowego humanizmu socjalistycznego; Nauka i filozofia jako siły wytwórcze socjalizmu; Rewolucja i perspektywy socjalizmu; Socjalizm wobec kapitalizmu: antagonizm, konwergencja, komplementarność.

Różnorodność i ilość referatów uniemożliwia przedstawienie tutaj ich treści. Będą one zresztą w większości prezentowane na łamach „Dialectics and Humanism”. Warto zwrócić jednak uwagę na odmienność stylu uprawiania *odnowionej filozofii* w Polsce i ZSRR. Filozofowie radzieccy — przy całym zaangażowaniu w sprawę przebudowy — kładli wielki nacisk na ciągłość filozoficznego myślenia, na powrót do źródeł, do myśli Lenina i Marksa. Z ich wypowiedzi przebijała troska o to, by w ferworze rozliczeń i eksperymentowania nie zatracić zdobytych umiejętności i nie zafałszować oceny rzeczywistych osiągnięć marksizmu i socjalizmu. Język, jakim się posługiwali był raczej tradycyjny, unikający zwrotów drastycznych czy egzaltowanych. Pewne terminy, jak np. *pluralizm*, obciążone były pejoratywnymi skojarzeniami, pewne zaś jak np. klasowość, wydawały się nic nie utracić ze swego blasku. Rzuciła się natomiast w oczy swoboda i częstotliwość posługiwania się terminem *demokracja*. Polscy filozofowie natomiast niechętnie dopuszczali myśl o powrocie do słusznych, choć zafałszowanych wątków marksizmu. Wielu z nich domagało się radykalnie nowych rozwiązań metodologicznych i merytorycznych. Słownictwo zdradzało wysoki stopień zaangażowania emocjonalnego. Z tekstów przebijało pragnienie zmian, choć przy ocenie tego faktu nie należy zapominać, iż paradoks przemiany polega na tym, że aby jej dokonać, nie trzeba jej pierwszej zapowiadać.